

Прикази

Рачко Попов, Български народен календар

2006, 130 стр.

Књига др Рачка Попова представља покушај сажетог и приступачног изношења (на 130 страна текста) бугарских народних обичаја и веровања везаних за годишњи циклус, у оквиру презентовања „бугарског народног календара“. Ово дело је првенствено намењено широј читалачкој публици, али ће – као сажети етнолошки приручник – свакако бити занимљиво и информативно за етнологе и антропологе, пре свега за оне који желе да се ближе упознају са народним схватањима религије и митолошким представама распрострањеним на територији Бугарске, врло блиским народној традицији Срба и Србије. Књига садржи и 16 живописних фотографија, а ово је њено – допуњено и прерађено – треће издање. Аутор је представљање бугарског годишњег обичајног циклуса ускладио са црквеним православним, јулијанским календаром – који је у Бугарској напуштен и који је поштован у време одржавања и цветања традиционалних народних обичаја – истичући његов значај за учвршћивање народне самосвести и културне особености. У уводу се Р. Попов осврће на главну поделу годишњег обичајног круга на зимску и летњу половину, што је, слично као и у српској традицији, наглашено у народној изреци, по којој „свети Димитрије/Димитър (Митровдан/Димитровден) носи зиму, а свети Ђорђе/Георги (Ђурђевдан/Герговден)

лето“. Ово је у непосредној вези и са двоструким, зимским и летњим, празновањем дана посвећених појединим свецима (нпр. зимски и летњи Никољдан/*Николден* итд.).

Аутор је у својој књизи, која представља неку врсту лексикона, обухватио 66 народних празника и празничних периода, поређаних хронолошки, почев од „православне Нове године“ (*Васильовден* тј. *Сурва*). Свака одредница је представљена крајње концизно, уз неколико карактеристичних, илустративних примера. Заједно, ови празници – који су обухватили неизмерно мноштво обичаја, веровања, обреда, митолошких представа и у које су укључена вековна народна, астрономска и земљорадничка знања – сачињавају јединствену, кружно осмишљену семантичку целину са више значењских слојева, у многим аспектима синонимну са годишњим обичајним циклусима других народа југоисточне Европе.

С тим у вези, увид у народне празнике, односно у бугарску етнолошку перцепцију бугарских народних празника, значајан је и због бројних преплитања садржаја српске и бугарске народне митологије и религије. Другим речима, многи обичаји које помиње Р. Попов идентични су са српским, или су разлике међу њима врло мале. Са феноменолошког аспекта је занимљиво упоредити бугарску интерпретацију обичаја (помињу се и *слава*, *бадњак/бџдник*, *коледарци*, *додола*, *Видовдан/Видовден* итд.) посебно карактеристичних за народну религију Срба, мада су многи од ових обичајних

комплекса само дотакнути. Аутор све празнике, обичаје и веровања разматра у најопштијем бугарском контексту, уз неке базичне општехришћанске паралеле, не претендујући да их сагледа у непосредној вези са сродним обичајима из балканског, словенског и индоевропског контекста. Исто тако, он се усредсређује на изношење конкретне грађе, не упуштајући се у дубљу анализу значења појединих обичаја и остављајући по страни – у складу са основном наменом своје књиге – компликована питања везана за културна прожимања, одређење народне религије као феномена, границе етничких простора, порекло и распрострањеност обичаја и сл. Наиме, компаративним сагледавањем народних обичаја и веровања присутних на српском, бугарском и румунском етничком простору уочава се мноштво сличности које, врло често, имају изузетно древно порекло, или су с друге стране, базиране на истоветном православно-хришћанском контексту, пре свега у вези са његовим промишљањем од стране сеоског становништва, што је Мирча Елијаде обухватио синтагмом „космичко хришћанство“. Карактеристични су и поједини упућујући примери народног преосмишљавања православља (примера ради, *св. Власиј* је господар болести *влас*), као и парохришћанских митолошких усложњавања (рецимо, у вези са Арханђелом Михаилом/*Архангел Михаил*) у бугарској народној религији, док је, с друге стране, наведен и велики број обичаја, обреда и веровања са израженим претхришћанским карактером (од тзв. вучјих празника/*вълчите празници* до Мечкиндана/*Мечкинден*, на пример), мада је општи календарски контекст бугарске народне религије (аналогно српској) неоспорно одређен хришћанским садржајима.

Занимљива је и, управо назначена, паралелна егзистенција хришћанске и претхришћанске симболике, што је очигледно већ на први поглед у називима појединих празника (*Рождество Христово/Коледа* итд.), у називима обичаја изведених из имена претхришћанских божанстава (на пример, *додола/перунига*) и слично (*Бабинден*, *Баба Марта*, *Горецниците*, *Русалска седмица*; *Лада*, *Крачун*, *Калојан*). У овом смислу, иако обимом невелико, дело Р. Попова успева да нас обавести о великом броју основних појмова уз помоћ којих је формулисана народна духовна култура, па га можемо назвати и приручником за упознавање општег контекста.

У сваком случају, поменимо још једном, ова књига представља илустративан и сажет увод у ближе упознавање са бугарском народном религијом. Уосталом, она је, и обимом и садржајем, осмишљена управо тако да представља интересантно штиво за све заинтересоване.

Ивица Тодоровић

Racko Popov,
Bulgarian Folk calendar

2006, 130 pp.

The book “Bulgarian Folk calendar” by Dr. Racko Popov is an attempt to present in a concise and accessible language some of the main Bulgarian folk customs and beliefs related to the annual cycle of Bulgarian folk calendar. This publication is primarily aimed to the general public, as a summarizing ethnological textbook, and will surely be of very much interest to anthropologists and ethnologists alike, as well to those interested in folk religion and mythological images that appear at the territory of Bulgaria. In a way, the subject

is similar and related to the folk traditions of the Serbs. There are sixteen illustrations, and the present edition represents a third and extended edition. The presentation of the Bulgarian folk calendar is corresponded with the Church, Orthodox, Julian calendar- which is abandoned in Bulgaria and respected at the times of flourishing of the traditional folk customs – while the author emphasizes the importance of the calendar in establishing and firming folk self-consciousness and cultural individuality.

Introductory part of the book contains the main division of the annual cycle: winter and summer cycle, which is similarly emphasized in Serbian folk saying: Saint Dmitri brings winter and Saint George brings summer. This is in a direct connection with the double, winter and summer, celebration of the days dedicated to particular Saints (for example, winter and summer Day of the Saint Nicolas).

In a way, the book could be read as a form of dictionary; the author included sixty six folk holidays and holiday periods, arranged chronologically, and starting from “Orthodox New Year”. Every holiday is presented in a clear, concise manner, with a few characteristically, illustrative examples. Taken together, these holidays- that incorporated enormous amount of customs, beliefs, rituals, mythological images, generated through centuries from the folk, astronomic and agricultural knowledge – make a united, cohesive semantic totality with a lot of layered meanings, and in many aspects synonymous with annual cycles of other peoples of the South East Europe.

The insight into Bulgarian folk holidays, that is, Bulgarian ethnological perception of the same, is important because there are in fact many

intertwining and similarities among Serbian and Bulgarian folk mythology and religion. That is to say, many customs mentioned by R. Popov are identical or almost identical to Serbian ones, or the differences are ineligious. It is interesting to read about Bulgarian interpretation of the customs that exist in Serbia too, such as slava, badnjak, koledarci, dodola, Vidovdan and so on. Many of these are typical for the Serbian folk religion, though are only partially explained if at all. As a matter of fact, the author discusses all holidays only in the most general Bulgarian context, along with some basic Omni-Christian parallels, failing so to analyze them in relations to similar or related customs from the Balkans, Slavs or Indo-European context. Equally important, the author focuses only on description of a direct data, without any deeper analysis of the possible meanings of customs- which, the truth, is the main goal of this book. So, complex and complicated questions on cultural intertwining, determination of folk religion as phenomena, ethnic boundaries, origin and ranging of custom and so on, are left out from the discussion.

The comparisons of folk beliefs and customs at the Serbian, Bulgarian and Romanian ethnic territories, reveals a lot of similarities that have an ancient origin, or are based on one, Christian Orthodox context; this is especially true for the rural populations, what Mircea Eliade has termed “cosmic Christianity”. Some typical examples of the folk understanding of Christianity include Saint Vlas, who is at the same time a God of Illness, and some Para-Christian mythological layering, as in the case of Archangel Michael in the Bulgarian folk religion. On the other hand, the author cites many other customs and rituals with an emphasized pre-Christina character (wolf’s holiday or bear’s holiday), though the general calendar context of the

Bulgarian folk religion belongs definitely in Christian spheres.

Very interesting thing is this emphasized parallel existence of Christian and pre-Christian symbolic, especially so in the names of certain holidays (Roždestvo Hristovo/Koleda, and so on), names of certain customs and names of pre-Christian deities (for example dodola/peruniga) and so on (babinden, Baba Marta, Goresnicite, Pusalska sedmica, Lada, Краџун, Kalojan). It is in this sense that the work of R. Popov, although limited in volume and content, can highlight a large number of basic notions that influenced folk spiritual culture, hence the book could be seen as a textbook/introductory of a general context.

In any case, this book represents an illustrative and concise introduction to Bulgarian folk religion. The book, with its content and volume, satisfies the requirement of being an interesting material to read for anyone interested in the basics of this subject.

Ivica Todorović

**Александар Крел, Дечије игре,
традиционалне спрске
такмичарске дечије игре у
Товаришеву
Београд 2005.**

Књигу Александра Крела извукла сам са полице једног недељног преподнева, док сам писала рад о античком грчком спорту, култу мртвих и погребним играма које су, преселивши се са гробља у култ хероја, опстале у форми Олимпијаде (додуше, изван религијског контекста који је првобитно постојао) све до данас. Књигу сам, дакле, узела у руке и нисам је

испустила следећих неколико сати. И то са добрим разлогом.

Дечије игре Александра Крела представљају прерађени текст магистарског рада овог аутора и очигледан су резултат дугогодишњег теренског истраживања и теоријског бављења овом инспиративном и лепом, али још увек ретко заступљеном темом. Премда важан део традиционалне културе, област дечијег фолклора није чест повод за истраживања. Утолико је и важније место које Крелов рад заузима. Ту пре свега мислим на први део књиге, који је у потпуности посвећен *теоријско методолошком оквиру истраживања дечијих игара*. У њему аутор даје драгоцен преглед теорија игре, и то са различитих полазишта – од најранијег биолошког (Грос, Штерн, Ботејндајк), преко психолошког и педагошког (психоаналитички и когнитивни приступ), до филозофског и, на послетку, историјског и социо-културног, од кога сам аутор и полази, сматрајући да дечија игра носи у себи симболички карактер који је неодвојив од друштвено-економског и културног контекста. Друго поглавље представља теоријско разматрање дечије игре као социо-културног феномена и изванредан преглед најзначајнијих теорија на ову тему – Хојзинге, Кајое, Статон-Смита, Финка и других. Ништа мање није значајан ни преглед и попис грађе, као и резултати истраживања дечијих игара и њихова класификација у Србији – од Вука Караџића, Радића и Т. Ђорђевића до савремених аутора. Теоријски део књиге заокружује поглавље о типологији и појму традиционалних дечијих игара, које представљају једну од форми традиционалног стваралаштва.

Јасно издефинисавши теоријски и методолошки појам игре и извршивши систематизацију онога што је на ту